

АНОТАЦІЯ

Антошків А.В. Комунікативна креативність як чинник розвитку командотворчої компетентності психолога. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. – Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2024.

У кваліфікаційній праці проаналізовано науково-теоретичні концепції та підходи до дослідження питань стосовно особливостей комунікативної креативності у системі чинників розвитку командо творчої компетентності психолога. Наведено наукову новизну та теоретичну значущість, зокрема:

- *уперше* доведено позитивну роль комунікативної креативності у становленні командотворчої компетентності психолога;

- *розширено уявлення*: про психологічні кореляти комунікативної креативності майбутніх психологів через установлення зв'язків її компонентів із комунікативними якостями темпераменту, рольовою компетентністю, стилями спілкування, мотивацією афіліації, емоційним та соціальним інтелектом, вербальною, соціальною та емоційною креативністю, комунікативним контролем та толерантністю, комунікативними та організаторськими схильностями; про систему предикторів комунікативної креативності майбутніх психологів, до яких віднесено комунікативну пластичність темпераменту, страх відкидання у структурі мотивації афіліації, широту рольового репертуару, емоційно-інтелектуальну здатність до розуміння чужих емоцій, соціальну креативність, оригінальність вербальної креативності та ефективність емоційної креативності;

- *уточнено* поняття командотворчої компетентності психолога;

- *дістали подальшого розвитку*: система засобів психодіагностики командотворчої компетентності психолога через створення відповідного опитувальника для її оцінки; шляхи та засоби розвитку командотворчої компетентності психолога.

Практичне застосування результатів дослідження: розробка, теоретичне обґрунтування та ефективне впровадження програми розвитку командотворчої компетентності майбутніх психологів, розробка психодіагностичного опитувальника для оцінки її рівня.

У ході теоретичного аналізу було показано, що комунікативна креативність, першочергово, – це здатність до дивергентного мислення та спроможність до оригінальної взаємодії, що слугує ефективним взаєминам з іншими та мотивуванню команди до спільного креативного процесу і яка зумовлена розумовими (соціальним та емоційним інтелектом), креативнісними (вербальною, соціальною та емоційною креативністю) та низкою регулятивних чинників (саморегуляцією та самоконтролем, діалогічним стилем спілкування, мотивацією афіліації, комунікативними та організаторськими здібностями, комунікативними характеристиками темпераменту та рольовою компетентністю). Комунікативну креативність визначено у дослідженні як чинник розвитку командотворчої компетентності психолога, що виступає його системою здатностей до командотворення як здійснення конструктивних перетворень малої групи у команду, до забезпечення і розвитку якостей та здібностей її членів, що синергічно сприяють ефективності командної діяльності, до сприяння процесу спілкування членів команди, підвищення продуктивності і креативності, операційної культури і процедур, що мотивують досягати командних цілей, до забезпечення чітких робочих цілей і психологічного клімату співпраці у команді задля спільного розв'язання проблем.

У результаті емпіричного дослідження визначено, що психологічними корелятами комунікативної креативності майбутніх психологів виступають комунікативна пластичність, швидкість та емоційність, що проявляються у зв'язках із легкістю та експресивністю комунікативної креативності. Комунікативні та організаторські схильності позитивно корелюють із легкістю, емоційною стійкістю та комунікативної компетентністю як показниками комунікативної креативності майбутніх психологів. Виявлено позитивні зв'язки прагнення до прийняття як показника мотивації афіліації із легкістю комунікативної креативності. Комунікативний контроль позитивно корелює із

легкістю та емоційною стійкістю комунікативної креативності. Діалогічна спрямованість у спілкуванні позитивно корелює із показниками комунікативної креативності, а авторитарна, маніпулятивна та індиферентна – негативно. Оригінальність та гнучкість вербальної креативності передбачають вищі показники комунікативної компетентності, легкості та емоційної стійкості комунікативної креативності. Комунікативна незалежність позитивно корелює із емоційною креативністю, а комунікативна легкість – із соціальною креативністю. Емоційна стійкість комунікативної креативності позитивно корелює із соціальним інтелектом. Комунікативна легкість та незалежність позитивно пов'язані із емоційним інтелектом за параметрами розуміння та управління чужими емоціями та рольової компетентністю.

Через застосування кластерного аналізу було виявлено п'ять типів комунікативної креативності майбутніх психологів: емоційно стійкі студенти-психологи, комунікативно компетентні студенти-психологи, комунікативно незалежні студенти-психологи, недостатньо комунікативно креативні студенти-психологи та комунікативно креативні студенти-психологи. Показано, що комунікативно креативні студенти-психологи характеризуються найвищими за вибіркою показниками комунікативної ергічності та пластичності, високими показниками комунікативної швидкості та емоційності, комунікативної толерантності та контролю, комунікативних та організаторських схильностей, діалогічної спрямованості у спілкуванні, соціального інтелекту та соціальної креативності, емоційного інтелекту та емоційної креативності, вербальної креативності, рольової компетентності, афіліативного прагнення до прийняття, натомість недостатньо комунікативно креативні студенти-психологи характеризуються найнижчим рівнем цих показників. Висока академічна успішність позитивно позначається у комунікативно креативних студентів-психологів на показниках новизни емоційної креативності, здатності до управління чужими емоціями емоційного інтелекту, розробленості вербальної креативності, рольової компетентності.

Побудовано низку регресійних рівнянь для опису показників комунікативної креативності. Виявлено, що найбільш значущими предикторами

комунікативної креативності виявились комунікативна пластичність як властивість темпераменту, страх відкидання як показник мотивації афіліації, широта рольового репертуару як показник рольової компетентності, розуміння чужих емоцій як показник емоційного інтелекту, соціальна креативність, оригінальність вербальної креативності та ефективність емоційної креативності.

Розроблено та стандартизовано опитувальник командо творчої компетентності психолога і порівняльний аналіз її показників у студентів-психологів з різними типами комунікативної креативності та різним рівнем академічної успішності показав, що «Комунікативно-креативні студенти-психологи» незалежно від рівня успішності у навчанні характеризуються найвищими показниками командо творчої компетентності. Визначено, що «Недостатньо комунікативно креативні студенти-психологи» характеризуються найнижчим рівнем командотворчої компетентності за показниками мотиваційного, емоційного, поведінкового та когнітивного компонентів.

Розроблена та апробована програма розвитку командотворчої компетентності майбутніх психологів, представлена мотиваційним, комунікативним, командо творчим та рефлексивним етапами, показало свою ефективність, що проявилась у статистично значущому зростанні показників комунікативної креативності та командотворчої компетентності її учасників.

Матеріали дослідження та його результати можуть бути використані у викладанні дисциплін «Психологія управління», «Психологічна служба в закладах освіти», «Психологія соціального впливу», «Психологічне консультування», «Теорія і методика організації психологічного тренінгу», психологія лідерства та організаційних інновацій», «Психологія сім'ї та сімейне консультування», «Розвиток комунікативної компетентності та професійна етика психолога» та ін.

Ключові слова: комунікативні навички, креативність (творчість), комунікативна креативність, вербальна і невербальна креативність, команда, командотворення, мотивація, освітній процес (освітня система), самореалізація, саморегуляція, особистісний розвиток, професійна компетентність, рефлексивна компетентність, професійний розвиток психолога, студенти-психологи.

ANNOTATION

Antoshkiv A.V. Communicative creativity as a factor in the development of psychologist's team-building competence. - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 053 Psychology. - Western Ukrainian National University. Ternopil, 2024.

Scientific-theoretical concepts and approaches to the study of issues related to the peculiarities of communicative creativity in the system of factors for the development of the psychologist's creative competence have been analyzed in the qualification work. Scientific novelty and theoretical significance are given, in particular:

- *for the first time*, the positive role of communicative creativity in the formation of psychologist's team-building competence was proven;
- *it was expanded the idea*: about the psychological correlates of communicative creativity of future psychologists through the establishment of connections of its components with communicative qualities of temperament, role competence, communication styles, affiliation motivation, emotional and social intelligence, verbal, social and emotional creativity, communicative control and tolerance, communicative and organizational tendencies; about the system of predictors of future psychologists' communicative creativity, which include communicative plasticity of temperament, fear of rejection in the structure of affiliation motivation, breadth of role repertoire, emotional-intellectual ability to understand other people's emotions, social creativity, originality of verbal creativity and effectiveness of emotional creativity;
- *it is clarified* the concept of psychologist's team-building competence;
- *received further development*: the system of psychodiagnostics' means of the psychologist's team-building competence through the creation of an appropriate questionnaire for its assessment; ways and means of developing psychologist's team-building competence.

Practical application of research results: development, theoretical substantiation and effective implementation of the program for the development of the future psychologists' team-building competence, development of a psychodiagnostic questionnaire to assess its level.

In the course of theoretical analysis, it was shown that communicative creativity, first of all, is the ability to divergent thinking and the ability to original interaction, which serves as an effective relationship with others and motivating the team to a common creative process and which is conditioned by mental (social and emotional intelligence), creative (verbal, social and emotional creativity) and a number of regulatory factors (self-regulation and self-control, dialogue style of communication, motivation of affiliation, communicative and organizational abilities, communicative characteristics of temperament and role competence). Communicative creativity is defined in the research as a factor in the development of the psychologist's team-building competence, acting as his system of abilities for team-building as the implementation of structural transformations of a small group into a team, to ensure and develop the qualities and abilities of its members that synergistically contribute to the effectiveness of team activity, to facilitate the communication process between team members, increase productivity and creativity, operational culture and procedures that motivate to achieve team goals, to provide clear working goals and a psychological climate of teamwork for joint problem solving.

As a result of empirical research, it is determined that the psychological correlates of future psychologists' communicative creativity are communicative plasticity, speed and emotionality, which are manifested in connections with the ease and expressiveness of communicative creativity. Communicative and organizational inclinations positively correlate with ease, emotional stability and communicative competence as indicators of future psychologists' communicative creativity. Positive connections of aspiration to acceptance as an indicator of affiliation motivation with ease of communicative creativity have been revealed. Communicative control positively correlates with the ease and emotional resilience of communicative creativity. Dialogic orientation in communication positively correlates with indicators of communicative creativity, but authoritarian, manipulative and indifferent -

negatively. Originality and flexibility of verbal creativity imply higher indicators of communicative competence, ease and emotional stability of communicative creativity. Communicative independence positively correlates with emotional creativity, and communicative ease - with social creativity. The emotional resilience of communicative creativity positively correlates with social intelligence. Communicative ease and independence are positively related to emotional intelligence in terms of understanding and managing other people's emotions and role competence.

Through the application of cluster analysis, five types of future psychologists' communicative creativity were discovered: emotionally stable students-psychologists, communicatively competent students-psychologists, communicatively independent students-psychologists, insufficiently communicatively creative students-psychologists, and communicatively creative students-psychologists. It is shown that communicatively creative students-psychologists are characterized by the highest in the sample indicators of communicative ergism and plasticity, high indicators of communicative speed and emotionality, communicative tolerance and control, communicative and organizational inclinations, dialogic orientation in communication, social intelligence and social creativity, emotional intelligence and emotional creativity, verbal creativity, role competence, affiliate desire for acceptance, instead, insufficiently communicatively creative students-psychologists are characterized by the lowest level of these indicators. High academic success rate has a positive effect on communicatively creative students-psychologists on the indicators of emotional creativity's novelty, the ability to manage other people's emotions of emotional intelligence, the development of verbal creativity, and role competence.

A number of regressive equations have been built to describe indicators of communicative creativity. It was revealed that the most significant predictors of communicative creativity were communicative plasticity as a peculiarity of temperament, fear of rejection as an indicator of affiliation motivation, breadth of role repertoire as an indicator of role competence, understanding of other people's emotions as an indicator of emotional intelligence, social creativity, originality of verbal creativity and effectiveness of emotional creativity.

A psychologist's team-building competence questionnaire was developed and standardized, and a comparative analysis of its indicators among students-psychologists with different types of communicative creativity and different levels of academic success rate showed that "Communicatively creative students-psychologists" regardless of the level of academic success, are characterized by the highest indicators of team-building competence. It was determined that "Insufficiently communicatively creative students-psychologists" are characterized by the lowest level of team-building competence according to indicators of motivational, emotional, behavioral and cognitive components.

The developed and tested program for the development of future psychologists' team-building competence, represented by motivational, communicative, team-building and reflective stages, showed its effectiveness, which was manifested in a statistically significant increase in the indicators of communicative creativity and team-building competence of its participants.

Research materials and its results can be used in teaching disciplines such as «Psychology of Management», «Psychological Service in Educational Institutions», «Psychology of Social Influence», «Psychological Counseling», «Theory and Methodic of Psychological Training Organization», «Psychology of Leadership and Organizational Innovations», «Psychology of Family and Family Counseling», «Development of Communicative Competence and Professional Ethics of a Psychologist», etc.

Keywords: communication skills, creativity, communicative creativity, verbal and non-verbal creativity, team, team-building, motivation, educational process (educational system), self-realization, self-regulation, personal development, professional competence, reflective competence, professional development of a psychologist, students-psychologists.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Статті у фахових наукових виданнях

1. Антошків А., Чернець Б. Феномен дивергентного мислення у психології. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. № 64, 2021. С. 8-24. (0,3 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.01>

2. Антошків А., Колісник М. Комунікативна креативність особистості: психологічний зміст та детермінанти розвитку. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. № 65, 2021. С. 8-23. (0,5 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.01>

3. Антошків А., Крижановська А. Комунікативна креативність викладача ЗВО: кореляти і засоби розвитку. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. № 67, 2022. С. 213-222. (0,3 д.а.).

DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2022.67.15>

Публікації апробаційного характеру:

4. Antoshkiv A. The problem of communicative creativity of psychologist. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки і оборони України: тези доповідей V всеукраїнської наук.-практ. конф. (Харків, 21 травня 2024 р.)*. Харків: НА НГУ. 2024. С. 116-117 (0,08 д.а.).

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/94f75d0f-51ae-42e3-b865-a19a33e087e4/content>

5. Antoshkiv A. The problem of team-building competence of psychologist // *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XLIV-ої міжнар. наук.-практ. конф. за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Олександруполіс (Греція 7 червня 2024 р.)*. Греція: ВАДНД, 2024. С. 278 – 279. (0,08 д.а.).

<http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-45.pdf>